

Mr. Mirza AHMETBAŠIĆ

JU Osnovna škola „Otoka“ Bosanska Krupa

E-mail: mirza.ahmetbasic@gmail.com

Pregledni rad/Review article

UDK/UDC: 94(497.6)"1878/1918" (093)

37:373(497.6 Bosanska Krupa)"1878/1918"

DOI: <https://doi.org/10.52259/historijskipogledi.2021.4.6.7>

ŠKOLSKE PRILIKE NA PODRUČJU BOSANSKE KRUPE I NJENE OKOLINE U VRIJEME AUSTROUGARSKE UPRAVE

Apstrakt: *O razvoju školstva na širem području Bosanske Krupe tokom austrougarske uprave (1878-1918) napisano je veoma malo radova. Nije poznata ni jedna cjelovita historijska studija koja tretira isključivo razvoj školstva na ovom području tokom okupacionog perioda. Izuzetak predstavlja knjiga Elvire Islamović pod nazivom „Školstvo i obrazovanje na području okruga Bihać za vrijeme austrougarske uprave“, izdana u Bihaću 2008. godine koja u jednom dijelu obrađuje razvoj školstva na bosanskokrupskom području. Kao polazna literatura za proučavanje prošlosti Bosanske Krupe i njene okoline uopće uzima se djelo grupe autora pod nazivom „Bosanskokrupska opština u ratu i revoluciji“ izdana u Bosanskoj Krupi 1969. godine u kojoj je prikazan okvirni pregled bosanskokrupske historije do prvih godina poslije Drugog svjetskog rata i djelimično razvoj školstva tokom osmanskog, austrougarskog i perioda između dva svjetska rata, a u novije vrijeme i sljedeća djela: Mithad Kozličić, „Stanovništvo i naselja Unsko-sanskog područja 1879-1921. godine“, Bihać 1999; Mirza Ahmetbašić, Adnan Hafizović, Osnovna škola „Otoka“ od osnivanja do danas, Bihać 2008; Emin Mesić, Fikret Midžić, „Mali Pset 1272. Tvrđava Krupa, Prilozi za monografiju Bosanska Krupa“, Bosanska Krupa 2012; Asmir Crnkić, Mirza Ahmetbašić, „Bosanska Krupa u vrijeme austrougarske uprave“, Bihać 2020. i dr. Razvoj školskih prilika tokom osmanske i austrougarske uprave djelimično je obrađivan dovođenjem u kontekst prilikom obrade drugih tema. Autor u ovom radu govori o školskim prilikama na području Bosanske Krupe i njene okoline na razmeđu 19. i 20. stoljeća. Pažnja je posvećena osnivanju i radu konfesionalnih osnovnih i srednjih škola koje su djelovale tokom osmanskog perioda, a čiji rad se nastavio i nakon 1878. godine, te osnivanju i djelovanju prvih državnih osnovnih škola na širem bosanskokrupskom području. Razvoj školskih prilika na području Bosanske Krupe u vrijeme osmanske uprave nije se razlikovao od drugih bosanskohercegovačkih sredina. Za potrebe muslimanskog stanovništva*

otvarani su sibjan mektebi, nešto kasnije ruždija i medresa, a za potrebe pravoslavne djece pravoslavne osnovne škole. Pravoslavne osnovne škole na bosanskokrupskom području najprije su otvorene u Jasenici, Bosanskoj Krupi i Velikoj Rujiškoj. Austrougarska vlast se i na području Bosanske Krupe i njene okoline susrela sa izuzetno visokim stepenom nepismenosti stanovništva. Krajem osmanske uprave nepismenost stanovništva iznosila je više od 95%. Pored toga, redovan odgojno-obrazovni proces vrlo često prekidale su razne zarazne bolesti koje su pogađale ovo područje o čemu svjedoče brojni historijski izvori. Osjećao se i veliki nedostatak stručnog učiteljskog kadra. Veliki broj učenika doraslih za početak škole, potreba obrazovanja djece doseljenih stranaca i dr. bio je dovoljan signal nadležnim vlastima da se i u Bosanskoj Krupi osnuje jedna državna osnovna škola. U selima u okolini Bosanske Krupe državne osnovne škole otvorene su relativno kasno. U periodu od 1887. do 1913. godine narodne osnovne škole počele su sa radom u Otoci, Velikom Radiću, Hasanbegovoj Jasenici, Ivanjskoj, Vranjskoj, Hašanima i Bužimu. Međutim, kod godine osnivanja pojedinih škola npr. Otoka, Veliki Radić i Hasanbegova Jasenica postoje razilaženja istraživača. Stanovništvo pravoslavne vjeroispovijesti daleko više je odobravalo otvaranje interkonfesionalnih osnovnih škola u svojim sredinama, nego muslimansko stanovništvo, bez obzira što su austrougarske vlasti, tamo gdje je bilo moguće, zakonskim propisima regulirale i formiranje posebnih ženskih odjeljenja u narodnim osnovnim školama. Godina 1880. označila je prekretnicu u razvoju školstva na širem bosanskokrupskom području. Te godine sa radom je počela Narodna osnovna škola u Bosanskoj Krupi koja je djelovala tokom cijelog austrougarskog perioda. Međutim, određeni istraživači tvrde da je ova obrazovno-odgojna ustanova počela sa radom 1884. odnosno 1885. godine. Bila je jedan od glavnih obrazovnih centara i rasadnik brojnih kulturno-prosvjetnih aktivnosti na ovom prostoru.

Ključne riječi: *Bosanska Krupa, pravoslavna osnovna škola, sibjan mekteb, medresa, mektebi ibtidaija, ruždija, narodna osnovna škola, učitelj.*

THE STATE OF SCHOOL SYSTEM IN BOSANSKA KRUPA AND ITS SURROUNDINGS DURING AUSTRO-HUNGARIAN ADMINISTRATION

Abstract: *Very few papers have been written about the development of education in the wider area of Bosanska Krupa during the Austro-Hungarian administration (1878-1918). No comprehensive historical study is known that treats exclusively the development of education in this area during the occupation period. An exception is the book by Elvira Islamović entitled „Schooling and education in the Bihać district during the Austro-Hungarian administration“, published in Bihać in 2008, which in one part deals with the*

development of schooling in the Bosnian Krupa area. The starting point for the study of the past of Bosanska Krupa and its surroundings is the work of a group of authors entitled „Bosnian-Krupska municipality in the war and revolution“ published in Bosanska Krupa in 1969, which presents a rough overview of Bosnian Krupa's history until the first years after World War II. war and partly the development of education during the Ottoman, Austro-Hungarian and the period between the two world wars, and more recently the following works: Mithad Kozličić, „Population and settlements of the Una-Sana area 1879-1921. godine“, Bihać 1999; Mirza Ahmetbašić, Adnan Hafizović, Osnovna škola “Otoka“ od osnivanja do danas, Bihać 2008; Emin Mesić, Fikret Midžić, “Mali Pset 1272. Tvrđava Krupa, Prilozi za monografiju Bosanska Krupa“, Bosanska Krupa 2012; Asmir Crnkić, Mirza Ahmetbašić, „Bosanska Krupa during the Austro-Hungarian administration“, Bihać 2020 and others. The development of school opportunities during the Ottoman and Austro-Hungarian administrations was partially addressed by bringing them into context when dealing with other topics. In this paper, the author talks about school opportunities in the area of Bosanska Krupa and its surroundings at the turn of the 19th and 20th centuries. Attention is paid to the establishment and operation of confessional primary and secondary schools that operated during the Ottoman period, and whose work continued after 1878, and the establishment and operation of the first state primary schools in the wider Bosnian Krupa area. The development of school conditions in the area of Bosanska Krupa during the Ottoman rule did not differ from other parts of Bosnia and Herzegovina. For the needs of the Muslim population, sibjan mektebs were opened, somewhat later ruždija and madrasas, and for the needs of Orthodox children of the Orthodox primary school. Orthodox primary schools in the Bosnian Krupa area were first opened in Jasenica, Bosanska Krupa and Velika Rujiška. The Austro-Hungarian government also encountered an extremely high level of illiteracy in the area of Bosanska Krupa and its surroundings. At the end of the Ottoman rule, the illiteracy of the population was more than 95%. In addition, the regular educational process was very often interrupted by various infectious diseases that affected this area, as evidenced by numerous historical sources. There was also a great lack of professional teaching staff. A large number of students who are old enough to start school, the need for education of children of immigrant foreigners, etc. it was a sufficient signal to the competent authorities that a state primary school be established in Bosanska Krupa as well. In the villages around Bosanska Krupa, state primary schools opened relatively late. In the period from 1887 to 1913, public primary schools began operating in Otoka, Veliki Radić, Hasanbegova Jasenica, Ivanjska, Vranjska, Hasani and Bužim. However, in the year of establishment of certain schools, e.g. Otoka, Veliki Radić and Hasanbegova Jasenica there are differences between researchers. The Orthodox population was far more in favor of opening interfaith primary schools in their communities than the Muslim population, despite the fact that

the Austro-Hungarian authorities, where possible, regulated the formation of special women's classes in public primary schools. The year 1880 marked a turning point in the development of education in the wider Bosnian Krupa area. That year, the People's Primary School in Bosanska Krupa started operating, which operated throughout the Austro-Hungarian period. However, certain researchers claim that this educational institution began operating in 1884 and 1885, respectively. It was one of the main educational centers and a nursery for numerous cultural and educational activities in this area.

Key words: *Bosanska Krupa, orthodox primary school, sibjan mekteb, madrasa, mektebi ibtidaija, ruzdija, primary school, teacher.*

Uvod

Područje Bosanske Krupe i njene okoline došlo je pod austrougarsku upravu krajem 1878. godine. Okupaciona vlast je za vrijeme svoje uprave u Bosni i Hercegovini izvršila četiri službena popisa stanovništva. Prema rezultatima prvog popisa stanovništva iz 1879. godine na području bosanskokrupskog kotara ukupno je evidentirano 28.350 stanovnika. U vjerskoj strukturi najveći broj zauzimalo je pravoslavno stanovništvo 15.369, a muslimansko 12.981. Godine 1885. izvršen je drugi popis stanovništva u Bosni i Hercegovini. Bosanskokrupski kotar imao je ukupno 36.731 stanovnika. Broj pravoslavnog stanovništva iznosio je 23.035, muslimanskog 13.606 i rimokatoličkog 90. Treći službeni popis stanovništva u Bosni i Hercegovini izvršen je 1895. godine. Na području bosanskokrupskog kotara ukupno je živjelo 38.449 stanovnika. Pravoslavnog stanovništva je bilo 24.558, muslimanskog 13.711 a rimokatoličkog 175. Posljednji popis stanovništva izvršen je 1910. godine. Bosanskokrupski kotar sastojao se od jedne gradske općine (Bosanska Krupa) i 194 sela sa ukupno 44.185 stanovnika. Pravoslavno stanovništvo i dalje je bilo najbrojnije – 28.636. Broj muslimanskog stanovništva iznosio je 15.332, a rimokatoličkog 213.¹

Privredni razvitak Bosanske Krupe tokom osmanske uprave uglavnom se bazirao na tradicionalnoj poljoprivrednoj proizvodnji, trgovini i zanatstvu. Nakon uspostave austrougarske vlasti navedene privredne grane doživljavaju dalji napredak. Dolazi do razvoja i modernizacije putne i željezničke infrastrukture, industrijske proizvodnje, eksploatacije drveta, zemljoradničkih

¹ *Statistika mjesta i pučanstva Bosne i Hercegovine*, službeno izdanje, Sarajevo 1880, 51-52; *Statistika mjesta i žiteljstva Bosne i Hercegovine po popisu naroda od 1. maja 1885. godine*, službeno izdanje, Zemaljska štamparija, Sarajevo 1886, 108-111; *Glavni rezultati popisa žiteljstva u Bosni i Hercegovini od 22. aprila 1895. godine*, Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu, Zemaljska štamparija, Sarajevo 1896, 248-259; *Rezultati popisa žiteljstva u Bosni i Hercegovini od 10. oktobra 1910. godine*, Statistički odsjek Zemaljske vlade, Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu, Zemaljska štamparija, Sarajevo 1912, 230-241.

zadruga, ugostiteljske djelatnosti i dr. Mijenjala se struktura stanovništva i svakodnevni život ljudi. Navedeni faktori bili su preduvjet i bržeg razvoja kulturno-obrazovnih prilika u ovome kraju. Obzirom da je Bosanska Krupa bila sjedište kotara to se u velikoj mjeri odrazilo i na njen sveukupan kulturni i prosvjetni razvoj.

Konfesionalne osnovne i srednje škole

Tokom trajanja osmanske uprave na prostoru današnje Bosne i Hercegovine školski sistem uglavnom se temeljio na konfesionalnim osnovama. Otvarane su muslimanske, katoličke i pravoslavne osnovne i srednje škole, a od druge polovine 16. stoljeća i konfesionalne škole za jevrejsku djecu.

U vrijeme osmanske i tokom austrougarske uprave na području Bosanske Krupe i njene okoline djelovalo je više muslimanskih i nekoliko pravoslavnih osnovnih škola. Tokom druge polovine 19. stoljeća u Bosanskoj Krupi je za potrebe muslimanske djece djelovala i niža srednja škola – ruždija.

U periodu od 1850. do 1856. godine na bosanskokrupskom području otvorene su tri pravoslavne osnovne škole. Godine 1850. pravoslavna osnovna škola otvorena je u Jasenici, 1855. u Bosanskoj Krupi, a godinu dana kasnije u Velikoj Rujiškoj. Međutim, prema navodima nekih autora pravoslavna osnovna škola u Bosanskoj Krupi otvorena je nešto kasnije.² Podaci o nastavnom kadru u navedenim školama veoma su skromni. Prema navodima Mitra Papića pravoslavna osnovna škola u Bosanskoj Krupi je 1891. godine imala jednog učitelja i 44 učenika. Pored spomenutog Mihajla Petranovića u ovoj školi spominje se i izvjesni Pop Kovačević.³

Pravoslavna osnovna škola u Bosanskoj Krupi evidentirana je i u drugom i trećem službenom austrougarskom popisu stanovništva u Bosni i Hercegovini iz 1885. odnosno 1895. godine. Prema podacima Zemaljske vlade školske 1900/1901. godine na području Bosne i Hercegovine djelovale su 64 pravoslavne osnovne škole među kojima se spominje i pravoslavna osnovna škola u Bosanskoj Krupi.⁴

² „U Prvom šematizmu Banjalučko-bihaćke mitropolije pogrešno je napisano da je osnovna škola u Bosanskoj Krupi otvorena 1882. godine. Prema jednom podatku o Bosanskoj Krupi otvorena je još 1855. godine. Kao godinu osnivanja ove škole V. Perinović navodi 1860. Perinović navodi po imenu prvih devet učitelja ove škole ističući posebno Mihajla Petranovića kao prvog „spremnog“ učitelja, koji je došao u Bosansku krajinu 1866. godine i tu u školi ostao do ustanka, kada je škola prestala raditi.“ Mitar Papić, *Istorija srpskih škola u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 1978, 33. (dalje: M. Papić, *Istorija srpskih škola*).

³ Grupa autora, *Bosansko-krupska opština u ratu i revoluciji*, Bosanska Krupa 1969, 31. (dalje: G. autora, *Bosansko-krupska opština*); M. Papić, *Istorija srpskih škola*, 133; Elvira Islamović, *Školstvo i obrazovanje na području okruga Bihać za vrijeme austrougarske uprave*, Bihać 2008, 105. (dalje: E. Islamović, *Školstvo*).

⁴ E. Islamović, *Školstvo*, 275; M. Papić, *Istorija srpskih škola*, 132-139.

Nakon uspostave okupacione uprave 1878. godine izvjesno vrijeme prekinut je rad pravoslavne osnovne škole u Bosanskoj Krupi. Škola je ponovo počela sa radom 1882. godine. U selima u okolini Bosanske Krupe do te godine nije došlo do otvaranja ni jedne pravoslavne osnovne škole.⁵

Pravoslavna osnovna škola u Bosanskoj Krupi kontinuirano je radila od obnavljanja 1882. godine do početka Prvog svjetskog rata. Sredinom 1914. godine na području bosanskokrupskog kotara radile su tri pravoslavne osnovne škole.⁶ Usljed ratnih i drugih okolnosti, veliki broj pravoslavnih osnovnih škola u Bosni i Hercegovini, među kojima i pravoslavne osnovne škole na području bosanskokrupskog kotara prestale su sa radom.⁷

U vrijeme osmanske uprave u Bosni početno obrazovanje muslimanska djeca sticala su u mektebima koji su se obično nalazili pored svake džamije. Godine 1873. u bosanskokrupskom kraju nalazila su se 32 mekteba koje je pohađalo 428 muških i 320 ženskih polaznika.⁸ Rad ovih, ali i drugih mekteba, nastavljen je i nakon uspostave okupacione uprave 1878. godine.

Krajem 19. stoljeća počelo je otvaranje reformiranih mekteba odnosno mektebi ibtidaija.⁹ Godine 1894. u Bosanskoj Krupi je otvorena muška mektebi ibtidaija. Nedugo zatim sa radom je počela i ženska mektebi ibtidaija. Reformirani mekteb radio je i u Otoci. Obzirom na godinu početka rada moguće je zaključiti da je bosanskokrupska muška mektebi ibtidaija jedna od najstarijih obrazovnih ustanova ove vrste na širem području Bosanske krajine.

Osim sibjan i reformiranih mekteba u okviru muslimanskog školstva u Bosni tokom osmanskog, a kasnije i austrougarskog perioda, djelovale su i medrese, a od druge polovine 19. stoljeća ruždije, Dar-ul-muallimin u Sarajevu

⁵ U određenim selima npr. Hašanima i Velikoj Rujiškoj djeca su pohađala vjeronaučnu nastavu i sticala neki vid pismenosti. U hašanskoj parohiji je 1901. godine vjeronaučnom nastavom bilo obuhvaćeno 80 vanškolske djece. G. autora, *Bosansko-krupska opština*, 40.

⁶ *Školski glasnik*, Školski službeni list Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu, god. V, Sarajevo, 30. juni 1914, 197. (dalje: *Š. glasnik*).

⁷ „U maju 1913. godine u Bosni i Hercegovini su proglašene „iznimne mjere“ u okviru kojih je predviđeno privremeno ukidanje pravoslavnih kulturnih ustanova. Početkom Prvog svjetskog rata političke prilike u Bosni i Hercegovini nisu išle u prilog, između ostalog, ni pravoslavnim školama. Naprotiv, poglavar Bosne i Hercegovine i predsjednik Zemaljske vlade Oskar Potjorek je u oktobru 1914. godine predlagao da se pravoslavne škole u Bosni i Hercegovini „potpuno i za svagda ukinu“. Tako su školske 1914/15. godine prestale sa radom 122 pravoslavne škole u Bosni i Hercegovini.“ Senaid Hadžić, Sead Selimović, *Kultura i tradicija u Bosni i Hercegovini-višemilenijski kontinuitet*, Tuzla 2012, 329.

⁸ G. autora, *Bosansko-krupska opština*, 31.

⁹ „Pritisnuti savremenim potrebama prilagođavanja novih uvjeta, od 10-ih godina XIX stoljeća počela je reforma sibjan mekteba. Bilo je planirano uz vjeronaučne predmete u mektebe uvoditi maternji jezik i račun, a zatim postepeno uvoditi i druge svjetovne predmete. Reformisani mektebi (mekteb ibtidaije) počeli su raditi 1892. godine, a njihovo širenje nije teklo ni lahko ni brzo. Pošto su muslimani nerado slali svoju djecu u svjetovne škole reformisani mektebi imali su zadatak muslimansku djecu približiti savremenom obrazovanju.“ Grupa autora, *Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata*, drugo izdanje, Sarajevo 1998, 257-258.

i brojne druge. Broj medresa kao najbrojnijih muslimanskih srednjih škola i ruždija bio je različit u određenim vremenskim periodima.

Tokom jedne decenije, tačnije u periodu od 1880. do 1890. godine u Bužimu je postojala medresa sa cjelodnevnom nastavom. Predavač je bio poznati Šerif efendija Bajrić. Nastava se izvodila u privatnoj kući na području Pomajdana gdje su bile smještene ženska i muška dershana i mala biblioteka. Medresu je uspješno završilo 26 polaznika. Najnovija istraživanja govore da je ova medresa postojala i u periodu od 1903. godine do kraja Prvog svjetskog rata iz čega se može zaključiti da je kontinuirano djelovala od svog osnivanja i do početka rada prve državne osnovne škole u Bužimu.¹⁰

Početkom 1871. godine sa radom je počela ruždija u Bosanskoj Krupi. Podignuta je i otvorena priložima stanovništva Krupskog kadiluka, a suma priloga za njenu izgradnju iznosila je 20.000 groša. Do početka rada ruždija na području Bihaćkog sandžaka pismenost na tom prostoru bila je na veoma niskom stepenu. Početkom rada ruždija u Bihaću, Bosanskoj Krupi i Prijedoru donekle je umanjen procenat nepismenog stanovništva na navedenom području.¹¹

Narodna osnovna škola u Bosanskoj Krupi

Narodna osnovna škola u Bosanskoj Krupi počela je sa radom 1880. godine.¹² Prema navodima Mithada Kozličića ova škola počela je sa radom 1884. godine. Elvira Islamović, pozivajući se na dokument Tehničkog odjeljenja Zemaljske vlade u Sarajevu ističe da je škola vlasništvo erara s jednim razredom u Bosanskoj Krupi osnovana 1885. godine. Kontinuirano je radila od osnivanja do 1913. godine, a u skladu s ratnim prilikama, i tokom Prvog svjetskog rata.¹³

I na području Bosanske Krupe zabilježen je prilično jak otpor upisivanju djece, naročito muslimanske ženske djece, u državne osnovne škole. U novembru 1880. godine sreski predstojnik u Bosanskoj Krupi izdao je naredbu po kojoj su sva djeca dorasla za školu bez obzira na vjeroispovijest bila

¹⁰ Amir Sijamhodžić, *Razvoj savremenog školstva na području općine Bužim sa posebnim osvrtom na OŠ „Bužim“*, Zbornik radova sa naučnog skupa „Osnovnoškolska i srednjoškolska tradicija na području općine Bužim, te zahtjevi odgojno-obrazovne reforme u Bosni i Hercegovini“ Bužim, 15. novembra 2013. godine, Bužim 2014, 8. (dalje: A. Sijamhodžić, *Razvoj savremenog školstva*).

¹¹ Hajrudin Čurić, *Školske prilike Muslimana u Bosni i Hercegovini 1800-1878*, Srpska akademija nauka i umetnosti, posebna izdanja, knj. CCCLXXXIX, Odeljenje društvenih nauka, knj. 50, Beograd 1965, 150.

¹² Mitar Papić, *Školstvo u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske okupacije (1878-1918)*, Sarajevo 1972, 42-43. (dalje: M. Papić, *Školstvo u BiH*).

¹³ Mithad Kozličić, *Stanovništvo i naselja Unsko-sanskog područja 1879-1921. godine*, Bihać 1999, 32-34. (dalje: M. Kozličić, *Stanovništvo*); E. Islamović, *Školstvo*, 104; Mitar Papić, *Školstvo u Bosni i Hercegovini (1918-1941)*, Sarajevo 1984, 19.

dužna pohađati redovnu nastavu.¹⁴ Ovaj podatak upućuje na zaključak da je prva državna osnovna škola u Bosanskoj Krupi počela sa radom 1880. godine.

Tokom prvih godina u školi je nastavu izvodio jedan učitelj. Godine 1880. nastava je povjerena jednom isluženom podoficiru austrougarske vojske. Po popisu stanovništva u Bosni i Hercegovini iz 1885. godine u Bosanskoj Krupi je evidentirano 2.096 stanovnika. Na području cijelog bosanskokrupskog kotara evidentirana su dva učitelja, u Bosanskoj Krupi i u Bojni. Deset godina kasnije broj učitelja u školi povećan je na tri. Među prvim učiteljima u školi navodi se Simo Momčilović, a jedno vrijeme u školi je radio i učitelj Mile Obradović.¹⁵ Obzirom da je na početku, vjerovatno usljed nedostatka učiteljskog kadra, izvođenje nastave povjereno jednom podoficiru, upućuje na zaključak da je Narodna osnovna škola u Bosanskoj Krupi i počela sa radom spomenute 1880. godine. Opće je poznato da su školske 1880/81. godine okupacione vlasti otvorile četiri gradske osnovne škole u Bosni i Hercegovini: u Sarajevu, Bihaću, Banja Luci i Travniku. Imajući u vidu da je Narodna osnovna škola u Bosanskoj Krupi, najvjerovatnije počela sa radom 1880. godine, zasigurno spada u jednu od prvih državnih osnovnih škola na području Bosanske krajine.

U periodu od 1891. do 1899. godine u školi su radili sljedeći učitelji: Simo Krstić, Branko Maglov, Nikola Kondić (obavljao dužnost i direktora škole), Zorka Kondić, Stjepan Batinić, Ana Latas, Jovan Pržulj, Marija Lazarević, Simo Kratović, Milka Martinović, Sofija Komadina, Ivan Kovačević, Ljubica Bader, Robert Vranešić, Milan Martinović (obavljao dužnost i direktora škole) i brojni drugi.¹⁶

Od 1899. do kraja Prvog svjetskog rata 1918. godine u školi se spominju sljedeći učitelji: Isailo Skenžić, Hermina Khyo, Margareta Neuwirth, Stevan Banović, Salih Mujanović, Fejzo Čavkić, Anđelka Radoman, Jovo Delić, Jovan Radonić, Mehmed Šiljković, Petar Putica, Marija Cerjak, Štefanija Šašić, Anka Šebelić, Jelka Vulić, Ana Jerčinović, Stevan Stojnić i brojni drugi.¹⁷

¹⁴ G. autora, *Bosansko-krupska opština*, 40.

¹⁵ E. Islamović, *Školstvo*, 62; G. autora, *Bosansko-krupska opština*, 40; *Kalendar Bošnjak za 1886. godinu*, god. IV, Zemaljska štamparija, Sarajevo 1886, 82. (dalje: *K. Bošnjak za 1886*); Amir Sijamhodžić, *Slovo o zavičaju*, Bužim 2015, 133. (dalje: A. Sijamhodžić, *Slovo*).

¹⁶ E. Islamović, *Školstvo*, 104; *Službeni dodatak Školskog vjesnika za 1894. godinu*, Zemaljska štamparija, Sarajevo 1894, 103-180. (dalje: *S. dodatak Šk. vjesnika*); *S. dodatak Šk. vjesnika za 1896. godinu*, Sarajevo 1896, 15-19; *Školski glasnik*, Prosvjetni odsjek Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu, god. X, br. 11-12, Sarajevo, 31. decembar 1919, 11-12; *S. dodatak Šk. vjesnika za 1897. godinu*, Sarajevo 1897, 2; *Bosnischer Bote, Bosanski glasnik*, Opći adresni priručnik sa kalendarom svih vjeroispovijedi za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo 1899, 43; *S. dodatak Šk. vjesnika za 1898. godinu*, Sarajevo 1898, 18.

¹⁷ *S. dodatak Šk. vjesnika za 1899. godinu*, Sarajevo 1898, 1-11; E. Islamović, *Školstvo*, 105; *S. dodatak Šk. vjesnika za 1904. godinu*, Sarajevo 1904, 33-34; *Bosnischer Bote, Bosanski glasnik*, Universal-Hand-und Adressbuch für Bosnien-Hercegovina, Sarajevo 1903, 124. (dalje: *B. Bote*); *Š. glasnik*, god. VI, Sarajevo, 31. maj 1915, 137; *Š. glasnik*, god. VII, Sarajevo, 31. decembar 1916, 196; *Š. glasnik*, god. VII, Sarajevo, 29. februar 1916, 19; *Sarajevski list*, god. XXXVII, br.

Škola je bila adekvatno snabdjevena nastavnim sredstvima, pomagalicama, namještajem i ostalim stvarima potrebnim za redovan odgojno-obrazovni proces. Imala je vlastitu zoološku zbirku. U školi su često organizirane različite vrste zabava s ciljem novčanog pomaganja učenicima slabijeg imovnog stanja. Deset godina nakon ujedinjenja, tačnije školske 1928/29. godine u Bosanskoj Krupi su radile dvije osnovne škole.

Državne osnovne škole u okolini Bosanske Krupe

Do 1885-1886. godine u naseljima bosanskokrupskog kraja nije postojala nijedna državna osnovna škola. Osnivanje narodnih osnovnih škola na ovom području odvijalo se daleko lakše u pravoslavnim, nego u mjestima s dominantnim muslimanskim stanovništvom.

Narodna osnovna škola u Otoci počela je sa radom školske 1886/1887. godine.¹⁸ Međutim, prema navodima određenih istraživača ova škola je otvorena 1885,¹⁹ odnosno 1890. godine.²⁰ Do početka rada ove škole na širem otočkom području evidentirano je oko 95% nepismenog stanovništva. Novootvorenu školu u Otoci istovremeno su počela pohađati djeca različitih nacionalnih i vjerskih oprijedjeljenja.

Kao i u mnogim krajevima Bosne i Hercegovine i ovdje je bio prisutan otpor upisivanju muslimanske djece, naročito ženske, u redovnu državnu osnovnu školu. Dvadesetak godina nakon otvaranja škole Otoka je dobila prve akademske obrazovane ljude. Bili su to Nurija Čaušević, Dragan Lukač i Jovo Ivanović. U prvim godinama rada nastavu u školi izvodio je jedan učitelj. Godine 1886. u školi je radio učitelj N. Maljković.²¹ Navedeni podatak upućuje na konstataciju pojedinih istraživača da je ova škola otvorena 1885. odnosno 1886. godine.

Od osnivanja do kraja 1918. godine u Narodnoj osnovnoj školi u Otoci izmijenio se veliki broj nastavnog kadra. Međutim, za većinu njih podaci su nedostupni. Pozivajući se na kalendar „Bošnjak“ za 1893. godinu Elvira Islamović navodi kako je mjesto učitelja te godine u ovoj školi bilo nepopunjeno. Također, ista autorica, pozivajući se na kalendar „Bošnjak“ za

312, Sarajevo, 18. decembar 1914, 1. (dalje: *S. list*); *Š. glasnik*, god. IX, Sarajevo, 28. februar 1918, 16; *Š. glasnik*, god. IX, Sarajevo, 31. oktobar 1918, 90; A. Sijamhodžić, *Razvoj savremenog školstva*, 7-8.

¹⁸ M. Papić, *Školstvo u BiH*, 46.

¹⁹ M. Kozličić, *Stanovništvo*, 33.

²⁰ Elvira Islamović pozivajući se na dokument Tehničkog odjeljenja Zemaljske vlade u Sarajevu navodi da je Narodna osnovna škola u Otoci, vlasništvo Općine s tri razreda otvorena 1890. godine. E. Islamović, *Školstvo*, 104.

²¹ Mirza Ahmetbašić, Adnan Hafizović, *Osnovna škola „Otoka“ od osnivanja do danas*, Bihać 2008, 10; K. Bošnjak za 1886, 82.

1897. godinu navodi da su u ovoj školi radila dva učitelja, Vaso Radovanović i Đuro Šebečić.²²

Godine 1894. u Narodnu osnovnu školu u Otoci iz Laminaca premješten je pomoćni učitelj tamošnje škole Marko Živković. Dvije godine kasnije u Otoku je premješten bivši pomoćni učitelj gračaničke Narodne osnovne škole Mehmed Midžić, koji je krajem iste, 1896. godine, razriješen daljeg službovanja u Narodnoj osnovnoj školi u Otoci. Godine 1896. iz Otoke je u Bosanski Novi premješten učitelj Petar Sušić, a u Otoku spomenuti učitelj Vaso Radovanović iz obližnjeg Velikog Radića.²³

Jedno vrijeme kao učitelj u Narodnoj osnovnoj školi u Otoci radio je Simo Mutić. Godine 1897. u Otoku je iz Broca premješten učitelj Spasoje Kostić a iz Otoke u Donji Unac Vaso Radovanović. Na dužnost privremenog učitelja u Otoku je 1902. godine došao Ibrahim Ustavdić (rođen u Gračanici kod Tuzle 1880. godine) koji je već 1903. godine iz Otoke otišao u Kozarac kod Prijedora, 1904. u Prijedor, a školske 1905/1906. godine u rodnu Gračanicu. Dužnost učitelja 1910. godine obavljao je Petar Gaković (spominje se i 1903. godine) i Ilija Balorda.²⁴

Godine 1912. nastavu u školi su izvodili sljedeći učitelji: Anđelka Radoman, koja je ovdje premještena iz Bosanske Krupe, a iz Otoke u Branjevo učitelj Dane Polovina, Draga Krnić (u Otoku došla iz Bos. Kobaša, ostala do oktobra 1912. godine kada je premještena u Branjevo), Miloš Bastašić (ostao do kraja 1912. godine kada je premješten u Prnjavor) i brojni drugi.²⁵ Sljedeće godine u školi se spominje učitelj Ilija Opačić, a 1916. učiteljica Ana Schindler.²⁶

Početak Prvog svjetskog rata doveo je u veoma težak položaj veliki broj škola na području Bosanske Krupe i njene okoline. Jedan broj narodnih osnovnih škola reducirao je svoj rad, dok su neke privremeno obustavile redovno odvijanje obrazovno-odgojnog procesa. Narodna osnovna škola u Otoci u skladu sa ratnim prilikama radila je tokom cijelog ratnog perioda.

Narodna osnovna škola u Hasanbegovoj Jasenici osnovana je školske 1902/1903. godine. Bila je vlasništvo erara sa zemaljskim troškom od 32.350 K.²⁷ Međutim, pojedini istraživači kao godinu otvorenja i rada ove škole

²² E. Islamović, *Školstvo*, 104.

²³ *S. dodatak Šk. vjesnika za 1894. godinu*, Sarajevo 1894, 180; *S. dodatak Šk. vjesnika za 1896. godinu*, Sarajevo 1896, 15-22.

²⁴ A. Sijamhodžić, *Slovo*, 44; *S. list*, god. XII, br. 71, 16. juni 1889, 1; *S. dodatak Šk. vjesnika za 1897. godinu*, Sarajevo 1897, 2; Osman Delić, *Sto godina Narodne osnovne škole u Gračanici*, Gračanica 1986, 35; E. Islamović, *Školstvo*, 105; *B. Bote*, 124.

²⁵ *S. list*, god. XXXV, br. 20, 14. januar 1912, 1; *S. list*, god. XXXV, br. 100, 21. april 1912, 1; *S. list*, god. XXXV, br. 243, 21. oktobar 1912, 1; *S. list*, god. XXXV, br. 265, 19. novembar 1912, 1; *S. list*, god. XXXV, br. 284, 14. decembar 1912, 1; *S. list*, god. XXXV, br. 81, 29. mart 1912, 1.

²⁶ *S. list*, god. XXXVI, br. 13, 8. januar 1913, 1; *Š. glasnik*, god. VII, Sarajevo, 29. februar 1916, 19.

²⁷ M. Papić, *Školstvo u BiH*, 46-48; E. Islamović, *Školstvo*, 104.

navode vremenski period između 1914. i 1918. godine.²⁸ Nastavni proces u ovoj školi u periodu od 1914. godine do kraja Prvog svjetskog rata izvodili su sljedeći učitelji: Đuro Radetić (premješten ovdje iz Kruševice) i Milka i Trifun Gajić (premješteni ovdje iz Srebrenice).²⁹

Godine 1888. sa radom je počela Narodna osnovna škola u Velikom Radiću.³⁰ Međutim, i kod ove škole postoje razilaženja oko godine njenog otvaranja. Tako se, pored 1888, kao godine njenog otvorenja navode i 1892. odnosno 1895. godina. Škola je kontinuirano radila od osnivanja do kraja 1913. godine. Zabilježeno je da se nastavni proces, u skladu s ratnim prilikama, odvijao i tokom Prvog svjetskog rata.³¹

Narodna osnovna škola u Velikom Radiću u prvim godinama svoga rada imala je jednog učitelja. Godine 1893. u školi se spominje učitelj Luka Mandić, a tri godine kasnije Milovan Stanišić (premješten iz Bijeljine). Učitelj Ilija Glučevac spominje se 1901, a Eugenija Dević 1916. godine (premještena iz Petrovca) i drugi.³²

Narodna osnovna škola u Ivanjskoj otvorena je 1902. godine.³³ Redovno je radila od osnivanja do kraja 1913. godine, a u skladu s ratnim prilikama, i tokom cijelog ratnog perioda (1914-1918).³⁴

Godine 1910. u Hašanima³⁵ je otvorena Narodna osnovna škola, vlasništvo erara s jednim razredom. Te godine za izgradnju školskog objekta utrošeno je 14.926 K. I ova škola je redovno radila do kraja 1913. godine, a u skladu s novonastalim ratnim okolnostima i tokom Prvog svjetskog rata. Nije poznato ko je izvodio nastavu u ovoj školi do 1912. godine. Kao učitelj 1912. godine navodi se Lazar Kotur. Iste godine iz ove škole otišao je na službu u Bosansku Krupu.³⁶

²⁸ M. Kozličić, *Stanovništvo*, 34.

²⁹ *S. list*, god. XLI, br. 83, 18. oktobar 1918, 1; *S. list*, god. XXXVII, br. 323, 16. decembar 1914, 1; *S. list*, God. XXXVII, br. 325, 18. decembar 1914, 1.

³⁰ E. Islamović, *Školstvo*, 104.

³¹ G. autora, *Bosansko-krupska opština*, 40; M. Kozličić, *Stanovništvo*, 34-35.

³² E. Islamović, *Školstvo*, 104-105; *S. dodatak Šk. Vjesnika* za 1896. godinu, Sarajevo 1896, 19-20; *Š. glasnik*, God. VII, Sarajevo 31. oktobar 1916, 141.

³³ M. Papić, *Školstvo u BiH*, 46-48.

³⁴ M. Kozličić, *Stanovništvo*, 33-34.

³⁵ U Hašanima kod Bosanske Krupe rođen je 1. januara 1915. godine poznati bosansko-hercegovački književnik Branko Čopić. Neke od njegovih poznatih knjiga su: *Orlovi rano lete*, *Delije na Bihaću*, *Prolom* i druge. Umro je u Beogradu 1984. godine. Zanimljivo je istaći da su, između ostalih, na bosanskokrupskom području rođeni i: reisu-l-ulema Džemaludin ef. Čaušević (Arapuša kod Bosanske Krupe, 28. decembar 1870, umro u Sarajevu 1938. godine), Murat ef. Hajrović Hulusi (Bosanska Krupa 1873, umro u Sarajevu 1918. godine), književnik Murat Šuvalić (Bosanska Krupa 10. februar 1897, umro u Bosanskoj Krupi, 18. marta 1936. godine), filozof, publicista i historičar Safet Krupić (Bosanska Krupa, 1. mart 1911, umro u Jasenovcu, oktobra 1942. godine), slikar Enver Krupić (Bosanska Krupa, 5. april 1911, umro u Bihaću 29. januara 1992. godine) i brojni drugi.

³⁶ E. Islamović, *Školstvo*, 104; G. autora, *Bosansko-krupska opština*, 40; M. Kozličić, *Stanovništvo*, 34; *S. list*, god. XXXV, br. 49, 2. mart 1912, 1.

Državna osnovna škola u Vranjskoj otvorena je relativno kasno, školske 1911/1912. godine. Kao i ostale, i ova škola je, u skladu s ratnim prilikama, radila tokom Prvog svjetskog rata. Podaci o učiteljskom kadru nisu dostupni. Godine 1915. nastavu je izvodio učitelj Milan Cvetić (premjешten ovdje iz Meke Grude).³⁷

Bužim kao integralni dio tadašnjeg bosanskokrupskog kotara prvu državnu osnovnu školu dobio je tek 1913. godine. Naime, na području današnje općine Bužim, od 128 škola koliko su austrougarske vlasti izgradile na prostoru Bosanske krajine, samo se nalazila jedna. Riječ je o Narodnoj osnovnoj školi u Dobrom Selu (Radoču) izgrađenoj 1913. godine. Škola je prvobitno trebala biti izgrađena u centru Bužima. Međutim, ponuda za njenu izgradnju nije bila shvaćena i odbijena je od strane lokalnih prvaka. Školski objekat izgrađen je na Radoču gdje je većinsko pravoslavno stanovništvo s oduševljenjem prihvatilo ovaj projekat. Marija Lazarević bila je prva učiteljica i upravnica ove škole. Drugi učitelj bio je Stevan Stojnić koji je počeo izvoditi nastavu od 1914. godine.³⁸

Do početka Drugog svjetskog rata 1941. godine, pored škola koje su djelovale na području bosanskokrupskog kotara tokom okupacionog perioda, osnovne škole izgrađene su i otvorene u Bužimu, Srednjem Duboviku, Suvaji, Pučeniku, Perni, Banjanima, Zalinu i brojnim drugim mjestima.

Zaključak

Austrougarski period je vrijeme uspostavljanja vlasti nove države i društvenih odnosa u cjelini, kako na području Bosanske Krupe, Bosanske krajine, tako i cijele Bosne i Hercegovine. Nakon osmanskog kulturno-civilizacijskog kruga u čijem sastavu se nalazila više od četiri stoljeća, Bosna i Hercegovina odjednom se našla u sasvim novom kulturno-civilizacijskom okruženju. Dolazi do intenzivnijeg razvoja privrede koja je u značajnoj mjeri uticala na sveukupni društveni život bosanskokrupskog kraja. Došlo je i do promjena u nacionalnoj, vjerskoj i socijalnoj strukturi stanovništva. To je vrijeme početka bržeg urbanog razvoja Bosanske Krupe i njenog polaganog prerastanja u jedan moderni evropski grad.

Uspostavom austrougarske uprave u Bosni i Hercegovini došlo je do temeljitih promjena u organiziranju i radu školskih ustanova. Nova vlast je, u skladu s ciljevima okupacione politike, pristupila otvaranju državnih osnovnih škola. Vlast je posebnim propisima regulirala osnivanje državnih škola, izgradnju školskih zgrada i drugo. Do otvaranja prve državne osnovne škole u

³⁷ M. Papić, *Školstvo u BiH*, 46-48; M. Kozličić, *Stanovništvo*, 35; *S. list*, God. XXXVIII, br. 63, 18. februar 1915, 1.

³⁸ Amir Sijamhodžić, *Razvoj savremenog školstva*, 8.

Bosanskoj Krupi na području Bosne i Hercegovine već je bilo otvoreno 38 ovih škola.

Nedugo nakon okupacije prve narodne osnovne škole na području bosanskokrupskog kotara počele su sa radom u Bosanskoj Krupi, Otoci i Velikom Radiću. Početkom 20. stoljeća državne osnovne škole otvorene su i u Hasanbegovoj Jasenici, Ivanjskoj, Vranjskoj i Hašanima. Već je istaknuto da je na ovom području zabilježen otpor upisivanju muslimanske djece, posebno ženske, u novootvorene škole. Stoga je sreski predstojnik u Bosanskoj Krupi u novembru 1880. godine izdao naredbu po kojoj su sva djeca bez obzira na vjeroispovijest bila dužna pohađati redovnu osnovnu školu. U Bužimu je također izdato naređenje o popisu sve djece dorasle za početak redovnog školovanja. Ovakve i slične aktivnosti poduzimane od strane nadležnih vlasti izazivale su uznemirenje i revolt, posebno kod muslimanskog dijela stanovništva, zbog čega je ponekad angažirana i žandarmerija.

Rad pravoslavne osnovne škole u Bosanskoj Krupi, bez obzira na privremeni prekid neposredno nakon uspostave okupacione uprave, obnovljen je 1882. godine i trajao je do početka Prvog svjetskog rata. Djelovanje sibjan mekteba nastavljeno je i nakon 1878. godine. Godine 1894. otvorena je muška mektebi ibtidaija u Bosanskoj Krupi, jedna od najstarijih na širem području Bosanske krajine. Pojavom reformiranih mekteba određeni broj sibjan mekteba na području bosanskokrupskog kotara prestao je sa radom. Istovremeno sa osnivanjem prve državne osnovne škole u Bosanskoj Krupi 1880. godine sa radom je počela medresa u Bužimu. Radila je do 1890. godine, a prema novijim istraživanjima do kraja Prvog svjetskog rata.

Govoriti o prosvjetnim prilikama na bosanskokrupskom području tokom austrougarskog perioda nezaobilazno je bez jednog kraćeg podsjetnika na period osmanske uprave na navedenom području. Tokom perioda osmanske uprave postojala je Bosanskokrupska nahija. U njenom sastavu tokom prve polovine 19. stoljeća, pored Bosanske Krupe, bila su sljedeća mjesta: Otoka, Jezerski, Vrnograč i Bužim. Nakon nove administrativne reorganizacije koju je izvršio Omer Lutfi-paša Bosanski ejalet dijelio se na kajmekamluke, a oni na mudirluke. Bosanska Krupa zajedno sa Bužimom bila je mudirluk u okviru Bihaćkog kajmekamluka. Novom reorganizacijom 1865. godine Bosna je podijeljena na sandžake (okruge), a oni na kaze (srezove). Bosanska Krupa je predstavljala centar kaze u okviru Bihaćkog sandžaka što se zadržalo do kraja osmanske uprave. Prisustvo osmanske vlasti u ovom kraju ostavilo je snažan pečat njegovom sveukupnom privrednom, kulturnom, obrazovnom i drugom razvoju. Na osnovu navedenog može se zaključiti da je Bosanska Krupa na razmeđu 19. i 20. stoljeća predstavljala značajnu obrazovnu sredinu za razliku od nekih drugih u njenom širem okruženju.

Summary

The Austro-Hungarian period was the time of the establishment of the government of the new state and social relations as a whole, both in the area of Bosanska Krupa, Bosnian Krajina, and the whole of Bosnia and Herzegovina. After the Ottoman cultural-civilizational circle, which included more than four centuries, Bosnia and Herzegovina suddenly found itself in a completely new cultural-civilizational environment. There is a more intensive development of the economy, which has significantly affected the overall social life of the Bosnian Krupa region. There have also been changes in the national, religious and social structure of the population. This is the time of the beginning of the faster urban development of Bosanska Krupa and its slow growth into a modern European city.

With the establishment of the Austro-Hungarian administration in Bosnia and Herzegovina, there were fundamental changes in the organization and work of school institutions. The new government, in line with the goals of the occupation policy, started opening state primary schools. The government regulated the establishment of state schools, the construction of school buildings and other special regulations. By the opening of the first state primary school in Bosanska Krupa in Bosnia and Herzegovina, 38 of these schools had already been opened.

Shortly after the occupation of the first public primary school in the area of Bosansko Krupa, they started working in Bosanska Krupa, Otoka and Veliki Radić. At the beginning of the 20th century, state primary schools were opened in Hasanbeg's Jasenica, Ivanjska, Vranjska and Hašani. It has already been pointed out that resistance to the enrollment of Muslim children, especially women, in newly opened schools has been noted in this area. Therefore, in November 1880, the district head in Bosanska Krupa issued an order according to which all children, regardless of religion, were obliged to attend regular primary school. In Bužim, an order was also issued to list all children who were old enough to start regular schooling. Such and similar activities undertaken by the competent authorities caused unrest and revolt, especially among the Muslim part of the population, which is why the gendarmerie was sometimes engaged.

The work of the Orthodox primary school in Bosanska Krupa, regardless of the temporary interruption immediately after the establishment of the occupation administration, was renewed in 1882 and lasted until the beginning of the First World War. The activities of the sibjan mekteb continued after 1878. In 1894, a male mektebi ibtidaiya was opened in Bosanska Krupa, one of the oldest in the wider area of the Bosnian Krajina. With the appearance of the reformed mektebs, a number of Sibenik mektebs in the area of Bosansko Krupa district ceased to operate. Simultaneously with the founding of the first state primary school in Bosanska Krupa in 1880, the madrasa in Bužim started

operating. It worked until 1890, and according to recent research until the end of the First World War.

Talking about educational opportunities in the Bosnian Krupa area during the Austro-Hungarian period is inevitable without a brief reminder of the period of Ottoman rule in the area. During the period of Ottoman rule, there was a Bosansko Krupska nahija. During the first half of the 19th century, in addition to Bosanska Krupa, it included the following places: Otoka, Jezerski, Vrnograč and Bužim. After a new administrative reorganization carried out by Omer Lutfi-pasha, the Bosnian eyalet was divided into kajmekamluks, and they into mudirluks. Bosanska Krupa together with Bužim was mudirluk within the Bihać kajmekamluk. With the new reorganization in 1865, Bosnia was divided into sandžaks (districts), and they into kaze (districts). Bosanska Krupa was the center of the kaza within the Bihać Sandžak, which remained until the end of the Ottoman rule. The presence of the Ottoman government in this area left a strong mark on its overall economic, cultural, educational and other development. Based on the above, it can be concluded that Bosanska Krupa at the turn of the 19th and 20th centuries was a significant educational environment, unlike some others in its wider environment.

BIBLIOGRAFIJA/BIBLIOGRAPHY

Objavljeni izvori/Published sources:

1. *Glavni rezultati popisa žiteljstva u Bosni i Hercegovini od 22. aprila 1895. godine*, Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu, Zemaljska štamparija, Sarajevo 1896.
2. *Rezultati popisa žiteljstva u Bosni i Hercegovini od 10. oktobra 1910. godine*, Statistički odsjek Zemaljske vlade, Zemaljska vlada za Bosnu i Hercegovinu, Zemaljska štamparija, Sarajevo 1912.
3. *Statistika mjesta i pučanstva Bosne i Hercegovine*, službeno izdanje, Sarajevo 1880.
4. *Statistika mjesta i žiteljstva Bosne i Hercegovine po popisu naroda od 1. maja 1885. godine*, službeno izdanje, Zemaljska štamparija, Sarajevo 1886.

Novine/Newspapers:

1. *Bosnischer Bote, Bosanski glasnik*, Opći adresni priručnik sa kalendarom svih vjeroispovijedi za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo 1899.
2. *Bosnischer Bote, Bosanski glasnik*, Universal-Hand-und Adressbuch für Bosnien-Hercegovina, Sarajevo 1903.
3. *Kalendar Bošnjak za 1886. godinu*, god. IV, Zemaljska štamparija, Sarajevo 1886.
4. *Sarajevski list*, Sarajevo, 1889, 1912, 1913, 1914, 1915. i 1918.
5. *Službeni dodatak Školskog vjesnika za 1894, 1896, 1897, 1898, 1899. i 1904. godinu*, Zemaljska štamparija, Sarajevo 1894, 1896, 1897, 1898, 1899. i 1904.

6. *Školski glasnik*, Prosvjetni odsjek Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, 1915, 1916, 1918, 1919.
7. *Školski glasnik, Školski službeni list Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu*, Sarajevo 1914.

Knjige/Books:

1. Ahmetbašić Mirza, Hafizović Adnan, *Osnovna škola „Otoka“ od osnivanja do danas*, Bihać 2008.
2. Čurić Hajrudin, *Školske prilike Muslimana u Bosni i Hercegovini 1800-1878*, Srpska akademija nauka i umetnosti, posebna izdanja, knj. CCCLXXXIX, Odeljenje društvenih nauka, knj. 50, Beograd 1965.
3. Delić Osman, *Sto godina Narodne osnovne škole u Gračanici*, Gračanica 1986.
4. Grupa autora, *Bosansko-krupska opština u ratu i revoluciji*, Bosanska Krupa 1969.
5. Grupa autora, *Bosna i Hercegovina od najstarijih vremena do kraja Drugog svjetskog rata*, drugo izdanje, Sarajevo 1998.
6. Hadžić Senaid, Selimović Sead, *Kultura i tradicija u Bosni i Hercegovini-višemilenijski kontinuitet*, Tuzla 2012.
7. Islamović Elvira, *Školstvo i obrazovanje na području okruga Bihać za vrijeme austrougarske uprave*, Bihać 2008.
8. Kozličić Mithad, *Stanovništvo i naselja Unsko-sanskog područja 1879-1921. godine*, Bihać 1999.
9. Papić Mitar, *Istorija srpskih škola u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo 1978.
10. Papić Mitar, *Školstvo u Bosni i Hercegovini (1918-1941)*, Sarajevo 1984.
11. Papić Mitar, *Školstvo u Bosni i Hercegovini za vrijeme austrougarske okupacije (1878-1918)*, Sarajevo 1972.
12. Sijamhodžić Amir, *Razvoj savremenog školstva na području općine Bužim sa posebnim osvrtom na OŠ „Bužim“, Zbornik radova sa naučnog skupa „Osnovnoškolska i srednjoškolska tradicija na području općine Bužim, te zahtjevi odgojno-obrazovne reforme u Bosni i Hercegovini“ Bužim, 15. novembra 2013. godine*, Bužim 2014.
13. Sijamhodžić Amir, *Slovo o zavičaju*, Bužim 2015.